

DRAGO GALIĆ

(1907.-1992.)

VELIMIR NEIDHARDT

Drago Galić osebujan je protagonist internacionalne orijentacije Zagrebačke škole arhitekture, koja je od tridesetih godina, usporedno s europskom avangardom, suvereno vrhunila umjetnost i znanost građenja u nas. Njegovo djelo, karakteristično po supremaciji kvalitete nad brojem, među najistančanijim je prijenosima u rznici hrvatske i srednjoeuropske moderne arhitektonske tradicije. Ono svjedoči o izuzetnoj pregnantnosti našega kulturnog podneblja i o snažnim misaonim individualitetima u povijesnim trenucima sučeljavajućeg prožimanja s raznolikim porukama globalnih argumenata.

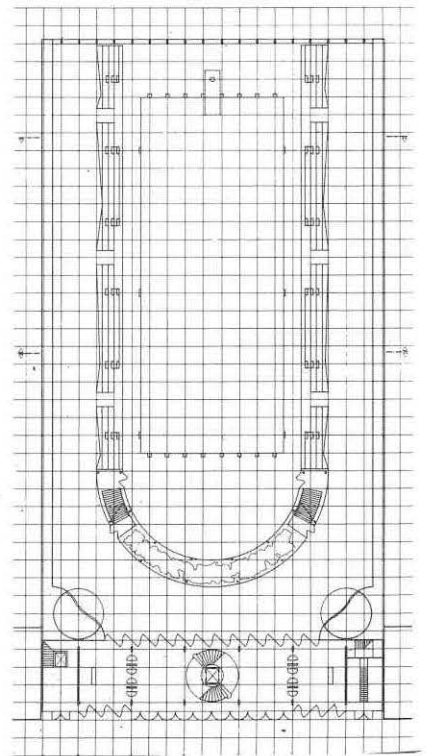
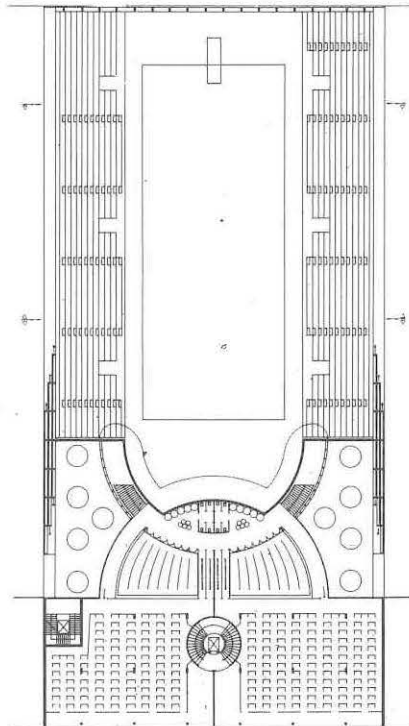
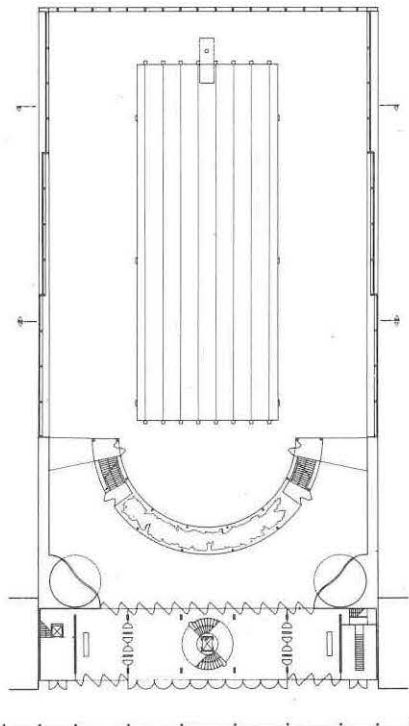
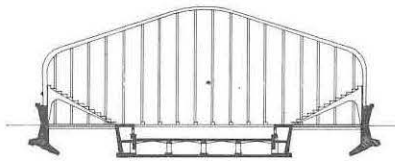
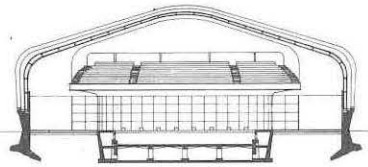
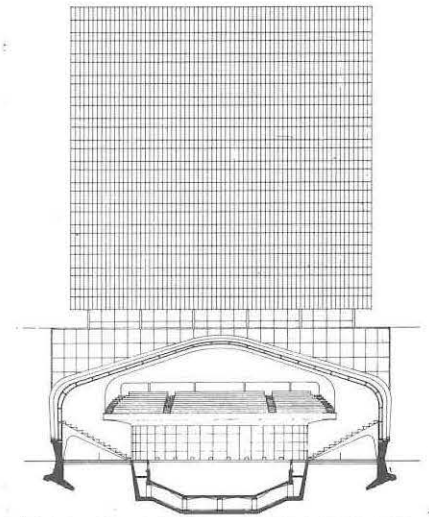
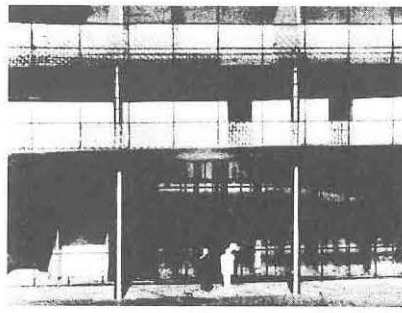
Mladi Zagrepčanin Drago Galić zatječe duh dramatskih razdjelnica između vrhunskih dometa antologijskog, dovršenoga srednjoeuropskog kruga uza sve suprotnosti s novim gibanjima koja nakon prvoga svjetskog rata upućuju zapadna civilizacijska težišta, a naročito odjeci promjena na Istoku. Galićev životni put započinje na obrazovnim postajama, osnovnoj školi na Pantovčaku, I. realnoj gimnaziji, te Srednjoj tehničkoj školi u Zagrebu. Potom odmah, 1926., slijedi kontakt sa strukom u arhitektonskim poslovnicama Ehrlicha, Denzlera i Kauzlarčića, te od 1930. Drage Iblera, na čijem arhitektonskom odjelu Akademije likovnih umjetnosti istodobno i studira. Diplomira s odličnim (1933.), i radi kod Iblera sve do 1939., te tako u žarištu kruga oko Akademije likovnih umjetnosti postaje i neposredni stvaralac Zagrebačke škole. S Iblerovim podstrekom, težeći humanizaciji arhitekture i urbanizma, škola je u razdoblju između dva rata dosegla razinu europske relevancije. Uz to, Galić je i dionik stremjenja prema socijalnom boljitku. Uključuje se i u djelovanje grupe "Zemlja" već u procesu njezina osnivanja. Prilikom razmatranja uloge arhitekture, teze grupe "Zemlja" otišle su dalje od europske revolucije arhitekturom, prema potrebi sustavnih društvenih promjena. Od 1930. Galić je član redakcije "Pečata" (do 1940.), te započinje suradnju s Antunom Augustinčićem. To će uroditi izuzetnim uspjesima na međunarodnim natječajima kao što su prve nagrade iz 1937. za spomenike Šleskom ustanku u Katowicama i Skenderbegu u Tirani. Suradnja Augustinčića i Galića na izgradnji memorijalnih objekata nastavit će se desetljećima, gotovo sve do smrti majstora kipara.

U vlastitu ateljeru od 1939. Galić provodi razdoblje drugoga svjetskog rata. Nakon rata dočekuje sudbonosne posljedice društvene inverzije.

Bez obzira na naklonost lijevim pokretima, Galić uspijeva biti među onima koji će kao međaši epoha, prenijeti dostojanstvo kulturnog kontinuiteta, a posebno dostignuća Zagrebačke škole arhitekture, u ograničene materijalne i duhovne prilike nakon rata. Već 1945. radi u Ministarstvu građevina kao referent pododsjeka za tipizaciju, a od 1946. vanjski je suradnik, samostalni projektant, Gradskoga projektnog zavoda u Zagrebu.

Godine 1947. postaje nastavnikom na Arhitektonskom odjelu Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zatim (1948.) slijedi petnaestomjesečni studijski boravak u Švicarskoj u ateljeru Drage Iblera, gdje radi na projektima opere i drugih reprezentativnih objekata za Beograd. Nakon povratka u Zagreb, kao docent (1949.) i izvanredni profesor (1952.), predaje predmet "Elementi projektiranja". Godine 1958. boravi u Danskoj, Njemačkoj i Švicarskoj, kao stipendist UNESCO-a, sa zadaćom da proučava znanstveni rad i nastavu u arhitektonskim obrazovnim ustanovama. Iste godine u Zagrebu habitira s radnjom "Specifičan primjer stana u dva nivoa", dakle i temom postizanja pogodnosti obiteljske kuće u nizu unutar višekatnoga stambenog objekta. Ti će napori kasnije obilježiti i neka njegova najznačajnija djela. Kao redoviti profesor (1960.), predstojnik Zavoda za stambenu arhitekturu (1959.-1975.), te šef katedre za arhitektonsko projektiranje (1962.-1970.) prenosi svoja stvaralačka iskustva i pedagoška umijeća. U razdoblju 1962.-1966. prvi je dekan osamostaljena Arhitektonskog fakulteta. Koliko je kao profesor od studenata zahtijevao temeljitost u znanju, toliko se, kao dekan, požrtvovno zalagao za bolje uvjete njihova rada. Potpuna obnova crtaonica, svježina i funkcionalnost novoga modernog radnoga mobiljara, bilježi se u zasluge brižnoga dekana Galića.

Nakon Iblerove smrti 1964. akademik Galić izabran je za majstora-arhitekta i voditelja Radionice za arhitekturu. Prva generacija suradnika Galićeve Majstorske radionice polazi već od 1965. u pravilu dvogodišnje poslijediplomsko usavršavanje. Za razliku od Iblerove radionice, u kojoj su suradnici uglavnom razrađivali varijante Iblerovih projekata, Galić otvara studentima prostor slobodnih tema i vlastitih programa istraživanja, često vezanih za aktualne potrebe i arhitektonske natje-

Plovalište sa sportskim hotelom, Preradovičeva, Zagreb, 1941.

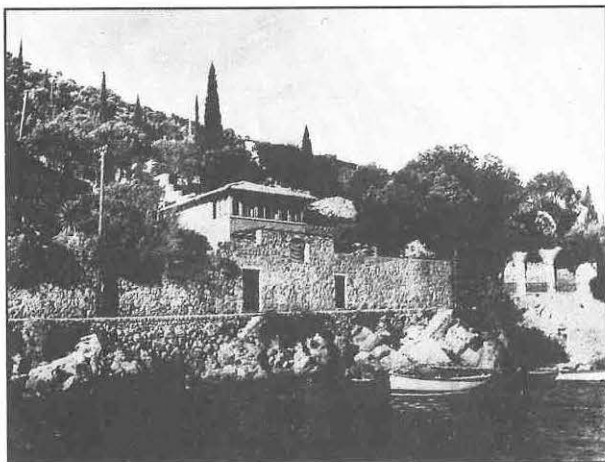
čaje. Od 1965. do 1980. zabilježen je 31 suradnik radionice, među ostalima i današnji profesori Arhitektonskog fakulteta H. Auf-Franić, N. Filipović, I. Filipović, B. Kincl i drugi.

Majstorska radionica pružala je idealne uvjete za rad u eminentnom zdanju i inspirativnom ambijentu na vrhu Ulice Ivana Gorana Kovačića. Tu je uz ugodaj najljepšega pogleda na Zagreb, uz obilje literature i materijalne potpore, tekao proces arhitektonskog stvaralaštva. No, iznad svega, bio je tu genij majstora, leonardovskih asocijacija, koji je pogledom izrazito svijetloplavih očiju redovito bdio nad sudbinama projekata i umjetničkim traganjima suradnika. Još više nego u fakultetskim programima, inzistirao je na prethodnoj znanstvenoj metodi i ispitivanju svih mogućnosti prostorne organizacije, pa bi potom kreativno poticao slobodu umjetničkog uspona u harmoniju oblikovanja, u svekolikom zadovoljstvu stvaranja. Godine 1969. Galić je izabran i za ravnatelja svih majstorskih radionica likovnih umjetnosti. Od 1975. radionice su pripojene JAZU. Dužnost ravnatelja Galić obnaša do ukinuća te radne jedinice 1984. godine. Dugogodišnji rad majstora može se sažeti zaključkom da je on svojim entuzijazmom oživotvorio prvu poslijediplomsku instituciju arhitektonskog obrazovanja u nas, sa svim posljedicama koje su proizišle iz takve koncentracije umijeća, volje i talenta.

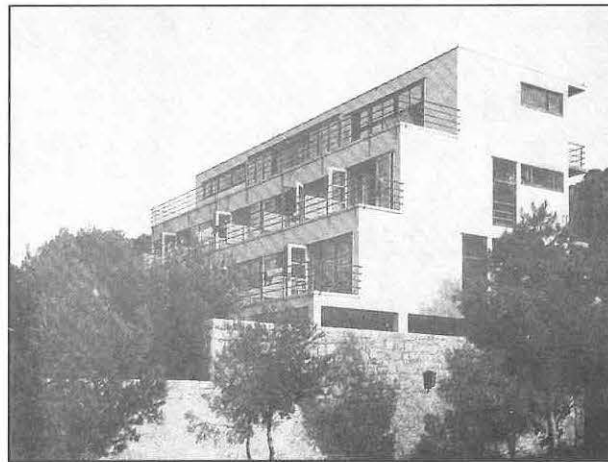
Zamašna snaga Galićevih misaonih horizonata u prostranstvima likovnog zora arhitektonskog stvaralaštva posve je specifična u modernoj arhitekturi. Njegov se rad odlikuje istančanom ravnotežom između rigorozne znanstvene metodike, osebujnoga umjetničkog senzibiliteta i anticipatorske imaginacije. Prožimanjem tih faktora arhitektonsko se djelo približava granicama istinske savršenosti. Galićeva autorska snaga i širina kulturne fizionomije odolijeva pojednostavnjenjima, koja su često ispunjavala teoriju moderne arhitekture. Naime, u povijesnom

iskustvu arhitektonskih majstora pročelje je uvijek činilo i sliku. Tu iskonsku likovnost arhitekture Galić suptilno održava i ugrađuje u svojim kompozicijama. Služi se strukturacijama vizualnih pročeljnih elemenata (drveni raster ovisna pročelja i apstraktni ornament na žbuki zgrade na Svačićevu trgu), ili plastikom poteza i planova nosivih pročeljnih i ogradnih konstrukcija (Vukovarska avenija 35), ili igrom osnovnih boja na tipičnim vertikalnim istakama zaslona pročelja uglovnice Vukovarska - Miramarska u Zagrebu itd. Prema tome, definicijsku bit funkcije Galić slojevito smješta u potrebu aktiviranja cjelovitoga ljudskog bića s raznovrsnošću osjetljivih doživljaja prostora i samog objekta. Postiže to simultanim kreacijama tlocrtnih perfekcija unutarnjih prostora i njihova odmjerenog odraza u harmoničnoj cjelini vrhunске oblikovne kompozicije. Rezultat je multivalentna arhitektura antologijske vrijednosti, u koju se ubrajaju već spomenute zagrebačke stambene zgrade iz 1953. i 1954. kao i ona u Klaićevoj 44-46 (1940.). Uglovnica na Svačićevu trgu, koja se ubraja među naše najbolje poslijeratne interpretacije, dokazuje i Galićev senzibilan odnos prema zatečenom urbanitetu i već postignutim kvalitetama susjednih zgrada što su ih izveli velikani hrvatske arhitekture Kovačić i Kauzarić.

Galićev umjetnički nazor na slojevitim definicijama funkcije prikazuje se u osebujnom rasponu, od male slikovite kuće Jakšić u Dubrovniku (1935.) do smjelog projekta za Nacionalnu i sveučilišnu biblioteku u Zagrebu (1963.-1967.). Vrhunski su dometi njegovih anticipacija. Terasasti sustav stambene izgradnje na padini Šalate u Zagrebu predlaže već 30-ih godina, a svih pet principa moderne arhitekture zastupa u projektu hotela s lječilištem u Niškoj banji (1939.) za koji dobiva prvu nagradu na natječaju. Urbanistički ansambli tvore zgrade uzdignute na stupovima okvirne konstrukcije s obostranim konzolnim preputima. Parkovne i pješačke površine slobodno se prostiru ispod korpusa. Tlocrt je oslobođen, a zidovi pročelja potpuno su rastvoreni

Vila Jakšić, Dubrovnik, 1935.

Hotel »Splendid«, Dubrovnik, 1935.

s kontinuiranim nizom horizontalnih prozorskih elemenata. Ravan krov djelomice je natkriven i čini vrtnu rekreativnu terasu. Govoreći o značajnoj europskoj recentnosti takva pristupa treba spomenuti da Le Corbusier 1927. projektira Ligu naroda u Ženevi i kuće u stuttgartskom Weissenhofu, dok vilu Savoie realizira od 1927. do 1931. Karakterističan višestambeni objekt Unité d'Habitation u Marseilleu ostvaruje se od 1947. do 1952. Galić, za naše prilike, gotovo istodobno realizira antologijske višekatanice u Vukovarskoj aveniji (1953., 1954.). Međutim, taj karakterističan oblik stupova i prostornog oblikovanja partera naći ćemo u Galića već 1939., upravo u navedenu projektu za Nišku banju.

Projekt plivališta s hotelom za športaše u Zagrebu (1941.) među najoriginalnijim je djelima u našoj arhitekturi. Prvi put projektiran je mobilan ustakljeni krov iznad čitavog prostora olimpijskog bazena s obostranim tribinama. Pomicanjem krova bazen se ljeti prostorno prožima sa zelenom okolicom susjednih dvorišta čitavoga bloka (Preradovićeve, Berislavićeve, Gajeva i Hebrangova). Pokretne tribine omogućuju brzo pretvaranje športske u rekreacijsku namjenu. Postignut je kontinuitet prostora čitavog razzemlja. Zbivanja u bazenu vizualno su saglediva s ulice jer ih od pločnika dijeli potez ustakljene stijene. Među tehničkim osobitostima ističu se čelične nosive konstrukcije, te viseća ustakljena opna pročelja hotela. Ona je nedvosmislena anticipacija arhitektonskog izraza koji će se protegnuti svijetom u 60-im godinama.

Na istoj lokaciji Preradovićeve ulice Galić 1942. studira problem stana u dva nivoa, koji primjenjuje u 50-im godinama u opisanim primjerima. U usporedbi s tučkorićevskom tipizacijom tlocrta i velikim razmjerima stambene izgradnje, koja će nakon 50-ih uslijediti, Galićeve zgrade, još uvijek u nas nenadmašene, odražavaju ono što je Alfred Roth, u

lipnju 1990., za boravka u Zagrebu, označio kao "kvalitetu i standard" u smislu osnovne zadaće arhitekture na izmaku drugog milenija.

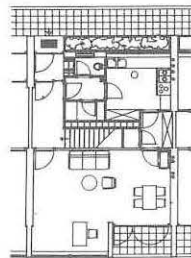
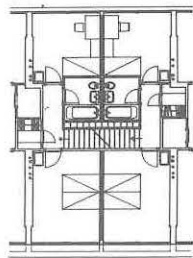
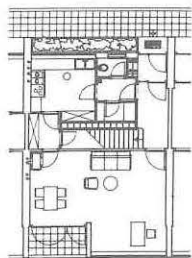
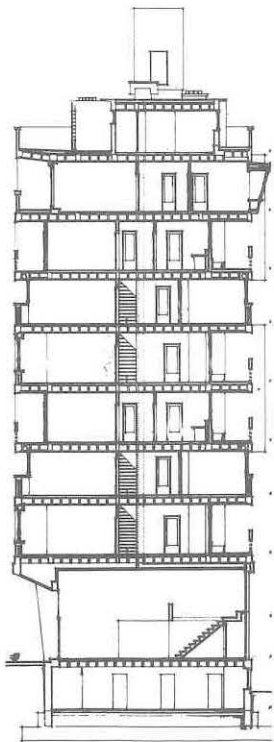
Uz već istaknuta Galićeve djela treba spomenuti i vrijedne natječajne projekte za zdravstvene ustanove u Zagrebu (Židovska bolnica, 1932., Željezničarska bolnica - Rebro, 1938.), te za niz administrativnih objekata u Beogradu (1938.-1947.). Značajni su i industrijski objekti (Tvornica motora u Zagrebu, 1953.), i realizacije turističkih objekata u Dubrovniku (Hotel Splendid, 1935. i pansion Florida, 1938.). Arhitektonske zadaće kojima se posvetio obuhvaćaju i edukacijske objekte u Zagrebu. Među njima je Predavaonica s laboratorijem Interne i Neurološke klinike na Rebru (1947.), te idejni projekti zgrada Strojarskog odsjeka (1947.) i Rudarskog odsjeka (1955.) Tehničkog fakulteta.

Sublimat estetsko-ambijentalnog, modernog i ekologijskog, sadržan je u projektu vlastite obiteljske kuće u Zagrebu (1933.-1940.), na padini između Hercegovačke i Istarske ulice. Nakon majstorove smrti taj se objekt prepoznaje kao idealno muzejsko mjesto - ishodište nastanka jednoga od najznačajnijih opusa hrvatske suvremene arhitekture. I neke od posljednjih tema profesora Galića obrađivale su stanovanje: studija malih stanova ugrađenih u višekatnim objektima, te istraživački projekt "Arhitektonski aspekti sprečavanja nesreća u stambenim objektima".

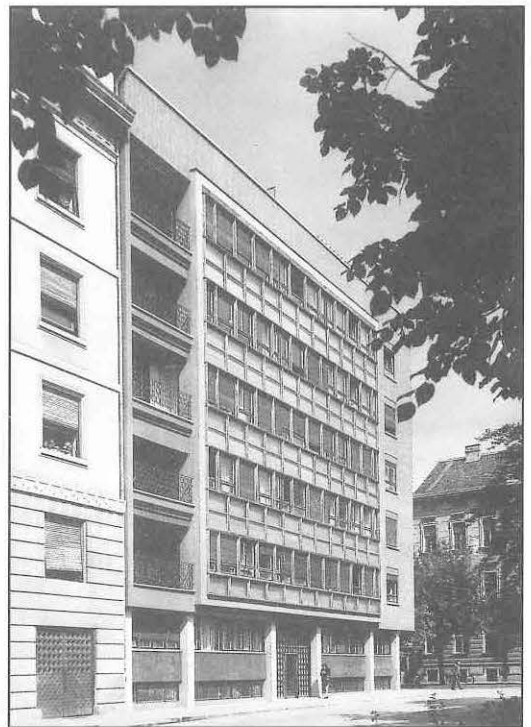
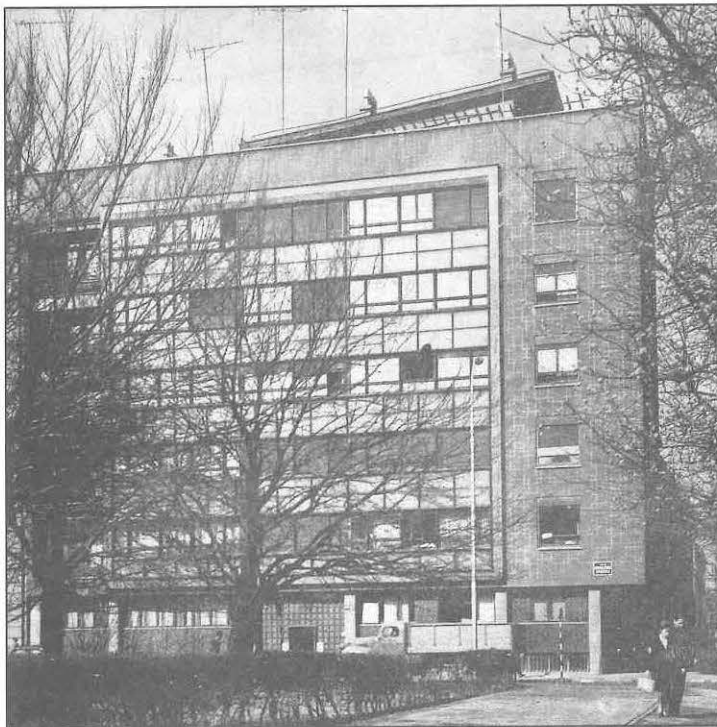
Godine 1991. objavljen je i njegov šestogodišnji urednički rad u monografskom prikazu životopisa arhitekata, člana Akademije. Galićevo djelovanje u Akademiji bilo je inspirativno i vrlo odgovorno. Za dopisnog člana biran je 1950., a za akademika 1962. godine. U razdoblju od 1975. do 1981. obnašao je dužnost tajnika Razreda za likovne umjetnosti i člana Predsjedništva. Među njegovim je posljed-

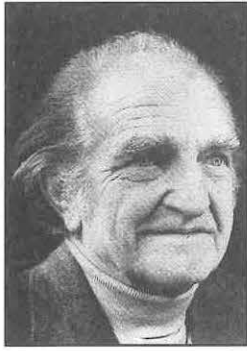
Višestambena zgrada, ugao Av. Vukovar i Miramarske, Zagreb, 1941.

Višestambena zgrada, Av. Vukovar 35, Zagreb, 1953.

Višestambena zgrada, Svačićev trg, Zagreb, 1953.

njim podstrecima i snažna potpora osnivanju Hrvatskog muzeja arhitekture, koje predlaže VII. razred Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Profesor Galić izlagao je na IV. bijenalu Muzeja moderne umjetnosti u Sao Paulu (1957.), na EXPO-u u Bruxellesu (1958.), te u Oslu, Stockholmu, Kopenhagenu, Varšavi, Helsinkiju, Londonu, Glasgowu, Bonnu, Dortmundu itd., a i na brojnim izložbama u zemlji. Sudjelovao je na kongresima Međunarodne udruge arhitekata (UIA) u Lausanni (1948.) i Londonu (1961.), te je djelovao na istaknutim položajima arhitektonskih udruženja (Predsjednik društva arhitekata Hrvatske, 1958.-1960.). Proglašen je zaslužnim članom SAJ-a (1961.) i SAH-a (1965.), a njegov je opus popraćen brojnim javnim priznanjima i nagradama.

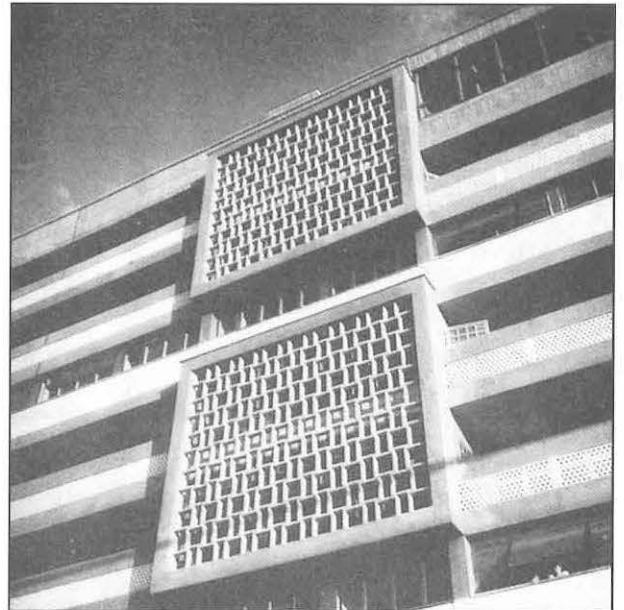
Uz niz ostalih nespomenutih napisa, edicija, bibliografskih jedinica i svega onoga što upotpunjava majstorovo djelo, na kraju treba reći da smo se 3. listopada oprostili od jednoga od najistaknutijih protagonista našeg modernoga arhitektonskog stvaralaštva. Sa sobom je odnio i dobar dio povijesti stvaranja naše suvremene arhitekture, na žalost svih historika koji ga nisu uspjeli imati za sugovornika. Njegov je opus tako dovršen i definitivno pridružen bogatoj riznici stvaralaštva hrvatske i internacionalne arhitekture. Izvornom snagom i osobnošću zauzeo je magistralan položaj u stvaranju arhitektonske definicije suvremene kulturne stvarnosti. Upravo u Galića možemo proniknuti u ono što čini jedan relevantan arhitektonski životni put. Globalnost kao vizija u internacionalnosti, znanosnosti i urbanosti Zagrebačke škole, uz prožetost kulturnom tradicijom kao kreativnom posteljicom, bez obzira na to donosi li ona mediteransku opojnost, pitomost brežuljkastog središta, mistiku panonske ravnice, simboliku kozmičke nedokučivosti, ili sve to ujedinjuje u racionaliziranom identitetu posebnog priloga svjetskoj arhitekturi. Kao što su mnogi transparentni (npr. finski itd.), hrvatski prilog pokazuje svoje obrise i priziva na povijesni napor za svoju definiciju i temeljito objelodanjenje.

Napomena: U tekstu su korišteni izvodi iz objavljenih autorovih tekstova o akademiku Drago Galiću u RAD-u 437 i Vjesniku HAZU.

Summary

Velimir Neidhardt: "Drago Galić"

Drago Galić (1907-1992) is a distinctive leading person of international orientation within the Zagreb School of Architecture that had since thirties, abreast with the European Avant-garde, has supremely reigned the arts and sciences within our country. Characterized by a supremacy of quality over quantity, his work is one of the most refined among the treasures of Croatian and Mid-European architectural traditions. It witnesses to exceptional endeavors of our cultural climate and strong intellectual individualities at historic moments confronting penetration of diverse messages of global argumentation. Galić finished his studies of architecture at the Arts Academy in Zagreb in class of Drago Ibler for whom he worked until 1939. From 1947 to 1976 he was professor at the Zagreb Faculty of Architecture. From 1962 he was a supervisor of the Master's Class for architecture at Croatian Academy of Sciences and Arts. He was active in the socially very engaged group "Zemlja" (Earth, 1934). During the thirties he began his collaboration with sculptor A. Augustinčić. His work is characterized by a refined balance of rigorous scientific method, exceptional artistic sensitivity and an anticipating imagination. Among his works the most important are the wooden villas in Istria and Hercegovačka Street in Zagreb, the Ćakšić House in Dubrovnik, the multi-story residential buildings in Klaićeva Street No. 44 and 46 (1943), the two residential blocks in Vukovar Avenue No. 35A and 43 (1954), the multi-story residential building on Svačić Square in Zagreb (1953). He also took part in numerous competitions.

Detalj fasade višestambene zgrade u Av. Vukovar, Zagreb, 1953.